

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

№10

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2025

oktyabr

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari
08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 564 sahifa.
2025-yil, 25-oktyabr,

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellashtirish
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

JAHON MOLIYA TIZIMIDA “YASHIL” MOLIYALASHTIRISHNI RIVOJLANISHINING MUAMMOLARI VA SHARTLARI	12
Quliyev Begimqul Melikovich	
EKOLOGIK MIGRANTSIYANI MINTAQAVIY MIQYOSDA MUVOFIQLASHTIRISHNING ASOSIY YO‘NALISHLARI	18
Bahtiyor Ismoilov Ulug‘bek o‘g‘li, Kadirova Zulayxo Abduxalimovna	
O‘ZBEKISTONDA BANK XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISH HOLATI	25
Davletova Nilufar Tulanovna	
EKONOMETRIK MODELLASHTIRISHDA MINTAQANI IQTISODIY RIVOJLANISHIGA TA‘SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI	30
Qodirov Farrux Ergash o‘g‘li	
SUV RESURSLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING XORIY TAJRIBASI	37
Kadirxodjayeva Nilufar Raxmatullayevna	
MAHALLIY XOMASHYO BAZASIDAN FOYDALANISH ORQALI ISHLAB CHIQARISH XARAJATLARINI KAMAYTIRISH YO‘LLARI	46
Sultanov Dilshod Normamatovich	
IQTISODIYOTI RIVOJLANGAN DAVLATLARDA INSON KAPITALIGA INVESTITSİYALARNI JALB QILISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	50
Akhmadaliyeva Nikholakhon	
O‘QITUVCHILAR VA TALABALAR UCHUN INNOVATSION TA‘LIM DASTURLARINI ISHLAB CHIQISHDA XALQARO STANDARTLARGA MOSLASHUV MEXANIZMLARI	62
Yuldashev Iskandar Bahromovich	
YER QA‘RIDAN FOYDALANGANLIK UCHUN SOLIQLARNING ILMIY-TADQIQOTLAR SHARHI	68
Zoxidov Ismatjon Yunusjon o‘g‘li	
RESPUBLIKA IQTISODIY TARAQQIYOTIDA OLIY TA‘LIMNI MODERNIZATSIYA QILISH VA INVESTITSIYA JOZIBADORLIGINING O‘RNI	74
Jonuzokov Mirzabek Kulmamatovich	
DAVLAT IQTISODIY XAVFSIZLIGINI MUSTAHKAMLASHDA SIYOSIY INSTITUTLARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH STRATEGIYALARI	80
O. Nurmuradov	
ICHKI AUDIT SAMARADORLIGINI BAHOLASH MEZONLARI VA BUXGALTERIYA MA‘LUMOTLARINING ICHKI AUDIT JARAYONIDA EKONOMETRIK MODELLASHTIRISHNING AHAMIYATI	85
Xamidov Javoxir Shavkat o‘g‘li, Muxitdinov Shoxijaxon Xudoyor o‘g‘li	
XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB ETISHNING MOLIYAVIY MEXANIZMLARINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	90
Xuramov Zafar Rajabaliyevich	
KORPORATIV TUZILMALARDA INVESTITSION JOZIBADORLIKNI TA‘MINLASHNING AHOLI DAROMADLARINI OSHIRISHDAGI ROLI	95
Qurbonov Javlonbek Jurabekovich, Raxmatov Faxriddin Xasanovich	
GLOBAL RIVOJLANISH JARAYONIDA SUG‘URTA XIZMATLARINI ISLOH QILISH MASALALARI	99
Xushmuradov Oman, Ismoilov Sherzod Ismoil o‘g‘li	

DORIVOR O'SIMLIKLARNI QAYTA ISHLASHNING TASHKILY-IQTISODIY MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	103
<i>Usmonov Mirg'ulom Xoshim o'g'li</i>	
BARQAROR IQTISODIY O'SISHGA ERISHISHDA SUN'IY INTELLEKT TIZIMLARINI QO'LLASH METODOLOGIYASINING AHAMIYATI	109
<i>Nasrulloev Hayotjon Xabibulloevich</i>	
НЕЙРОИНТУИТИВНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ КАК ФАКТОР КОНКУРЕНТНОГО ПРЕИМУЩЕСТВА НА РЫНКЕ ТРУДА.....	115
<i>Ягудин Дмитрий Рустамович</i>	
RESURSLARNI SOLIQQA TORTISHGA OID TADQIQOTLARNING NAZARIY TAHLILI.....	123
<i>NasimdjanoV Yunusjon Zoxidovich</i>	
SOLIQ TO'LOVCHILAR FAOLIYATINI MUVOFIQLASHTIRISH: XULQ-ATVOR IQTISODIYOTI VA PROGRESSIV TARIFLARNI LOYIHALASH	129
<i>Abduraimova Nigora Abdugapparovna</i>	
DAVLAT RAQAMLI LOYIHALARI: UZINFOCOMNING TA'LIM TIZIMI VA IQTISODIY SAMARADORLIKKA QO'SHGAN HISSASI	134
<i>Raxmatxo'jayev Axrorxo'ja Akmal o'g'li</i>	
РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ПАСПОРТОВ В ПРОМЫШЛЕННОЙ ЭКОНОМИКЕ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ.....	140
<i>Мансурова Сайёра Бахтияровна</i>	
BANK XIZMATLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	148
<i>Xolikova Oydin Olimjonovna</i>	
PNEVMOMEXANIK YIGIRISH TEXNOLOGIYASI XUSUSIYATLARI	153
<i>Jumaniyazov Kadam, Salimov Shuhrat Halimovich, Nazarov Ramazon Anvarovich</i>	
GREEN INDUSTRY AND THE ECONOMY OF ENVIRONMENTALLY FRIENDLY CONSTRUCTION: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND UZBEKISTAN'S OPPORTUNITIES.....	158
<i>Mansurova Sayyora Bakhtiyor kizi</i>	
TELEKOMMUNIKATSIYA SOHASINI RIVOJLANTIRISH TAHLILI	166
<i>Suyunov Asror Baxtiyorovich</i>	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA LOGISTIKA XIZMATLARINING MIKRO VA MAKRO TUZILMALARI, ULARNING FUNKSIONAL METADOLOGIK TAMOYILLARI.....	171
<i>Z.Teshayev</i>	
O'ZBEKISTONDA DAVLAT ULUSHI MAVJUD KORXONALARNI BOSHQARISHDA XORIJIY TAJRIBADAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	176
<i>Ismailov Allayor Rashidovich</i>	
MAHSULOT TANNARXINI ANIQLASHDA ISHLAB CHIQRISH XARJATLARINI OG'ISHISHLARI VA ULARNI TAQSIMLASH	183
<i>Raxmatov Baxriddin Baxtiyor o'g'li</i>	
ПОВЫШЕНИЕ СТОИМОСТИ СПОРТИВНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ И ОБЪЕКТОВ НА ОСНОВЕ АУТСОРСИНГА	186
<i>Исмагулова Гульмира Нуралиевна</i>	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY KONSEPSIYASI.....	193
<i>Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li</i>	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA XIZMATLAR SIFATINI OSHIRISHDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING INSTITUTSIONAL VA TASHKILYIY MEXANIZMLARI.....	198
<i>Xudoyorov Lochinbek Bahromovich</i>	
TIJORAT BANKLARIDA UZOQ MUDDATLI RESURSLARNI JALB QILISHDA XALQARO TAJRIBA.....	203
<i>Abduraxmonov Akmal Nurmat o'g'li</i>	

MEHNATGA LAYOQATLI TRANSPORT SOHASIDAGI AHOLINI ISH O'RINLARI BILAN TA'MINLANGANLIK HOLATINI TAHLILI	207
Abdullayeva Nigora Shamsiddinovna	
TO'QIMACHILIK SOHASINI BARQAROR RIVOJLANTIRISH MODELI	212
Mdraximova Gulasal Ro'zimboy qizi	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELI DIVERSIFIKATSIYASI VA GAROV TA'MINOTI SIFATINING BANK BARQARORLIGIGA TA'SIRI	220
Xolbozorov Husniddin Norbek o'g'li	
O'ZBEKISTON - 2030 STRATEGIYASI DOIRASIDA TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKLARINI BOSHQARISH: MUAMMOLAR VA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	226
Norova Nozima Nabiyevna	
UY-JOY KOMMUNAL XIZMATLARNI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING KLASTERLI MEXANIZMI TAHLILI	232
Odamboyev Oybek Ravshanbek o'g'li	
KORPORATIV BOSHQARUV TUZILMALARIDA MOLIYAVIY MUNOSABATLARNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	236
Qurbaniyazov Shaxzodbek Karimovich	
XALQARO SAVDONING RIVOJLANISHI VA ZAMONAVIY TENDENSIYALARI	242
Jalolov Bekzod Sherzod o'g'li	
TA'LIM TIZIMINI MOLIYALASHTIRISHNING YANGI TIZIMINI JORIY ETISHGA QARATILGAN NAZARIY JIHATLAR	247
Dusanov Salim Mamarasulovich	
O'ZBEKISTONDA BUDJET TUSHUMLARINI OSHIRISHDA BOJXONA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	254
Aktamov Akbarjon Aslan o'g'li	
DAVLAT TA'LIM TASHKILOTLARIDA QURILISH XARAJATLARI HISOBINI YURITISH	262
Ostonokulov Azamat Abdugarimovich	
РАЗРАБОТКА ОРГАНИЗАЦИОННЫХ МОДЕЛЕЙ ИНТЕГРАЦИИ КРЕАТИВНЫХ ИНДУСТРИЙ В ТУРИСТИЧЕСКУЮ ИНФРАСТРУКТУРУ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН	273
Хошимова Камилла Навфал қизи	
A NEW STAGE IN THE APPLICATION OF MARKET MECHANISMS TO ENTREPRENEURIAL ACTIVITY	285
Ibrayim Maxkamov	
RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH ORQALI SOG'LIQNI SAQLASH XIZMATLARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH USULLARI	291
Eshbekova Xayriniso Baxtiyorovna	
QASHQADARYO VILOYATI IQTISODIYOTIDA DXSH ASOSIDA INVESTITSIYA MUHITINING SHAKLLANISHI	297
Hamroyev G'ayratjon Sultonovich	
TURIZM XIZMATLARI BOZORIDA MIJOZLAR EHTIYOJLARINI O'RGANISH VA TAHLIL QILISH	301
Shaymanov To'liqin Mahmayusupovich	
ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ЦИФРОВЫХ ПОДХОДОВ В НАЛОГОВОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ	306
Элбаева Муқаддас Рашидовна	
СИНТЕЗ НЕЧЕТКОЙ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ТЕПЛОЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ ОБЪЕКТОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ	311
Бахриева Хуршида Аскарходжаевна, Сафаров Шохрух Шарофович, Бахрамов Муҳаммадали Ералиевичасистент	
ШАНХАЙСКАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА КАК КАТАЛИЗАТОР ДОСТИЖЕНИЯ СТРАТЕГИЧЕСКИХ ЦЕЛЕЙ РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	319
Базарова Гулнора Гуламовна	

O'ZBEKISTON KORXONALARINING TASHQI IQTISODIY FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISHDA BANK KREDITLASH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	323
Pulatova Moxira Baxtiyorovna	
QUESTIONS ABOUT THE STUDY OF PERFORMANCE AND EFFICIENCY OF APPLICATION OF LOADING AND EXTRACTING EQUIPMENT	327
Azamat Umirzokov	
MATOLARNING HAVO O'TKAZUVCHANLIGI KORRELATSION TAHLILI.....	334
Ismailov Nurulla Tuychibayevich	
O'ZBEKISTONDA QISHLOQ XO'JALIGI RISKLARINI SUG'URTALASHNING AFZALLIKLARI	339
Mamadjanov Shuxrat Jalolidinovich	
IKKI QATLAMLI ARALASH TOLA TARKIBLI TRIKOTAJ TO'QIMASINI OLIISH USULI	343
Usnatdinova Elmira Faxratdinovna, Mirusmanov Baxtiyor, Abdurahimova Fazilat Abdullayevna	
MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYATI ORGANLARIDA ENG ILG'OR TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA QAROR QABUL QILISH JARAYONLARINING OPTIMALLASHTIRISH YO'LLARI.....	347
Axmedov Farxod Raxmonjonovich	
IMPACT OF FOREIGN INVESTMENTS ON THE ECONOMY OF UZBEKISTAN: CROSS-SECTORAL ANALYSIS.....	354
Jumayeva Kamola Azimjonovna, Khasanova Iroda Azizbek kizi	
KORXONA INVESTITSION FAOLLIGINI TA'MINLASHNING NAZARIY-USLUBIY MASALALARI XUSUSIDA	362
Ilyasova Barno Axmadovna	
MILLIY IQTISODIYOTGA XORIJIY INVESTITSIYALARNI O'ZLASHTIRISHNING AMALDAGI HOLATI TAHLILI	371
G'afurov Sherzod Abduvaxob o'g'li	
EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISH ASOSIDA BARQAROR IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	378
Raximov Eshmurod Normuradovich	
O'ZBEKISTONDA BARQAROR IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASHDA EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISH YO'NALISHLARI.....	385
Berdivaliyeva Madina Komiljon qizi	
SANOAT KORXONALARI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHNING ZAMONAVIY KONSEPTUAL MEKANIZMLARI.....	392
Jalolov Abbasxon Ravshanxon o'g'li	
TEPKI UZELI KONSTRUKTIV XOSSALARI TAHLILI	398
Bozorova Farida Maxmudjonovna	
НЕОБХОДИМОСТЬ ОБЪЕДИНЕНИЯ АКЦИЗНОГО НАЛОГА НА НЕФТЕПРОДУКТЫ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	405
Пулатов Дилшод Хақбердиевич, Маматкулов Салимжон Рахмонкулович, Хужамурадов Аброрбек Рўзимурат ўғли, Воронин Сергей Александрович, Абдиев Мансур Мусурмонович	
OLIY TA'LIMGA INVESTITSIYA SIYOSATI: IQTISODIY TAHLIL VA ISTIQBOLLAR	410
Talapova Nargiza Baxriddinovna	
INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE SERVICE NETWORK.....	416
Bahriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
YANGI O'ZBEKISTON INVESTITSION MUHIT VA UNGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI	421
Tirkashev Farruxjon Xolyigitovich	
МНОГОМЕРНАЯ БЕДНОСТЬ И УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ: ОЦЕНКА ЧЕРЕЗ РАМКУ МРІ	426
Мамаризоев Жахонгир Исохонович	
ОЦЕНКА И ОПТИМИЗАЦИЯ ВЛИЯНИЯ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ СТАБИЛЬНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОГО ОБМЕННОГО КУРСА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	430
Норбаева Мухлиса Акрам кизи	

RAQAMLI TO'LOVLAR ASOSLARI VA XAVFSIZLIGI	440
<i>Yaqubov Azizbek G'anibekovich</i>	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA LOGISTIKA XIZMATLARINI BOSHQARISHNING INNOVATSION USULLARI	444
<i>Xomidov Xojjakbar Adxamovich</i>	
SOLIQ SIYOSATI ORQALI INKLYUZIV IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASH MEXANIZMLARI.....	449
<i>Saydakbarova Madinaxon Anisbekovna</i>	
O'ZBEKISTONDA STARTAP EKOTIZIMINING SHAKLLANISHI VA BARQAROR RIVOJLANISHI YO'LLARI.....	454
<i>Suleymanova Shoira Alavxanovna</i>	
MILLIY IQTISODIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHDA TASHQI IQTISODIY FAOLIYATNING O'RNI	459
<i>Alimova Dilfuzaxon Rustam qizi</i>	
MEHNAT BOZORINI OPTIMALLASHTIRISHNING MAKROIQTISODIY BARQARORLIKKA TA'SIRI.....	464
<i>Botirova Sarvinoz Bobir qizi</i>	
QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA KORPORATIV BOSHQARUVNI TASHKIY-IQTISODIY MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI.....	469
<i>Qurboniyazov Shaxzodbek Karimovich</i>	
INVESTITSIYA FAOLIYATINI MUQOBIL MOLIYALASHTIRISH USULLARINING MANBALARINI SHAKLLANTIRISH YO'LLARI	474
<i>Boboqulov Akmal Muborakbekovich</i>	
RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARINING MOHIYATI VA TURLARI.....	482
<i>Zufarov Akmal Gulamiddinovich</i>	
FISKAL BOSHQARUV SAMARADORLIGINI TA'MINLASHDA SOLIQQA TORTISHNING TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	491
<i>Sulaymonov Farrux Shuxratovich</i>	
ИНДЕКС ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ МОНИТОРИНГА УРОВНЯ ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ.....	496
<i>Хазраткулова Лола Нармуминовна</i>	
BANK MAJBURIYATLARI VA AKTIVLARINING VAQTINCHALIK NOMUTANOSIBLIK LARI RISKINI KAMAYTIRISH	502
<i>Ibrohimov D.M.</i>	
O'ZBEKISTON RAQAMLI PLATFORMALARI FAOLIYATIDA RAQOBAT SIYOSATINING ZAMONAVIY MUAMMOLARI VA YECHIMLARI.....	507
<i>Saparov Islom O'Imasovich</i>	
RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISHDA MARKETING YONDASHUVLARINING QISHLOQ XO'JALIGIGA TATBIQI.....	514
<i>Abdikarimova Zilola Baxramovna</i>	
TIJORAT BANKLARI KAPITALI TARKIBIDA DAROMAD MANBALARINING ULUSHI VA KAPITALLASHUV JARAYONIDAGI O'RNI	520
<i>Tursunov Mustafo Mirzayevich</i>	
AHOLINI IJTIMOY HIMOYA QILISH TIZIMIDA INSTITUSIONAL HAMKORLIKNING O'ZIGA XOS JIHATLARI TAHLILI	524
<i>Abdullayeva Sayyora Aleksandrovna</i>	
O'ZBEKISTON BANK TIZIMIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING IQTISODIY SAMARADORLIGI	528
<i>Bobojonova Sevara Baxrombek qizi</i>	
MINTAQA SANOATI RAQAMLI XIZMATLAR BOZORIDA TIJORATLASHTIRISHNI "SMART" MODELI	533
<i>Norov Murodjon Maxmudovich</i>	

TOMORQADAN SAMARALI FOYDALANISH- KAMBAG‘ALLIK MUAMMOSINI YUMSHATISHNING MUHIM OMILI	539
Xamidjon Shaxobov	
SUG‘URTA KORXONALARIDA REZERVLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	544
Najimova Nigora	
TO‘QIMACHILIK MAHSULOTLARI EKSPORTINI RIVOJLANTIRISHDA XITOIY BOZORINING O‘RNI	549
Mardanov Aziz Yusupovich	
THE IMPORTANCE OF GREEN ENERGY IN THE ECONOMY OF FERGANA REGION: CURRENT TRENDS AND PROBLEMS	555
Khayrullaev Zoidjon	
TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLARNING UNDIRILISHI BO‘YICHA XORIJ TAJRIBASI	559
Mitillayev Ibrohimjon Tursunpulatovich	

TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLARNING UNDIRILISHI BO‘YICHA XORIJ TAJRIBASI

Mitillayev Ibrohimjon Tursunpulatovich

Qo‘qon universiteti Andijon filiali
Iqtisodiyot va moliya kafedrasini mudiri, i.i.f.d.(PhD)
Email: ibr1980@mail.ru
ORCID: 0008-0009-6518-8710

Annotatsiya. Maqolada bank moliyaviy resurslarini samarali boshqarishda kredit portfelini yuritishning o‘rni, tijorat banklari kredit portfelining holati hamda ularning aktivlar likvidligiga ta‘siri ko‘rib chiqilgan. Mavzu yuzasidan bir qator xorijiy va mamlakatimiz iqtisodchi olimlari tomonidan berilgan ta‘riflar hamda fikrlar o‘rganilib, ularning mazmuni tahlil qilingan. Shuningdek, maqolada O‘zbekiston Respublikasi tijorat banklarining moliyaviy resurslarini boshqarish bo‘yicha normativ-huquqiy hujjat loyihasini ishlab chiqish, shuningdek, tijorat banklarida aktivlarni boshqarishga qaratilgan chora-tadbirlar dasturini yaratish borasida taklif va amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: tijorat banki, aktiv, majburiyat, kredit, kapital, moliyaviy resurslarni boshqarish, moliyaviy resurs, bank aktivlari, raqamli aktivlar, likvidlik, kredit portfeli, qimmatli qog‘ozlar.

Abstract. This article examines the role of investment portfolio management in the effective management of bank financial resources, the state of investment portfolios of commercial banks and their impact on asset liquidity. According to the research materials and methods, the definitions and opinions given by a number of foreign and domestic economists-scientists on the topic were studied, and the author explained their meaning. In addition, the article provides proposals and practical recommendations for the development of a draft regulatory legal document on the management of financial resources of commercial banks of the Republic of Uzbekistan, and the development of a program of measures aimed at managing assets in commercial banks.

Keywords: commercial banking, asset, liability, loans, capital, financial resource management, financial resource, bank assets, digital assets, liquidity, loans portfolio, securities.

Аннотация. В данной статье рассматривается роль управления кредитным портфелем в эффективном управлении финансовыми ресурсами банка, состояние кредитных портфелей коммерческих банков и их влияние на ликвидность активов. Изучены теоретические положения ряда зарубежных и отечественных ученых по данной теме, даны им соответствующие оценочные выкладки автора. Кроме того, в статье приведены предложения и практические рекомендации по разработке проекта нормативно-правового документа и программы мероприятий по управлению финансовыми ресурсами коммерческих банков Республики Узбекистан.

Ключевые слова: коммерческий банкинг, актив, пассив, кредит, капитал, управление финансовыми ресурсами, финансовый ресурс, банковские активы, цифровые активы, ликвидность, кредитный портфель, ценные бумаги.

KIRISH

So'nggi yillarda tijorat banklari faoliyatida muammoli kreditlar (non-performing loans, NPL) darajasining oshishi moliyaviy barqarorlikka jiddiy tahdid soluvchi omillardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Kredit portfelining sifati nafaqat bankning rentabelligi va likvidligi, balki butun moliya tizimining barqaror ishlashiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, muammoli kreditlarni boshqarish, ularning oldini olish va undirish mexanizmlarini takomillashtirish bugungi kunda global bank amaliyotida dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Xorijiy mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, muammoli kreditlarni samarali undirish jarayonida huquqiy, institutsional va texnologik yondashuvlarning uyg'unlashuvi muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, AQSh va Buyuk Britaniya kabi rivojlangan mamlakatlarda kreditlarning qaytarilishini ta'minlashda maxsus aktivlarni boshqarish kompaniyalari (Asset Management Companies, AMC) faoliyati keng yo'lga qo'yilgan. Janubiy Koreya va Malayziya tajribasida esa davlat ishtirokidagi maxsus agentliklar orqali muammoli aktivlar restrukturizatsiya qilinib, ularning qayta iqtisodiy aylanishi ta'minlangan.

Shuningdek, Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida muammoli kreditlar hajmini kamaytirish maqsadida banklar tomonidan kreditlar bo'yicha ehtiyot zaxiralarni shakllantirish, kreditni qayta restrukturizatsiya qilish va qarzdorlar bilan muzokara mexanizmlarini rivojlantirish keng qo'llanilmoqda. Bunday tajribalar O'zbekiston bank tizimi uchun ham dolzarb bo'lib, milliy qonunchilik va moliyaviy boshqaruv tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish zaruratini keltirib chiqarmoqda.

Mazkur maqolada tijorat banklarida muammoli kreditlarning undirilishiga doir xorij tajribasi o'rganilib, ilg'or amaliyotlar asosida O'zbekiston sharoitida qo'llash imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shu orqali bank tizimining moliyaviy barqarorligini oshirish, aktivlar sifatini yaxshilash hamda kredit risklarini samarali boshqarish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Bank tizimlarida muammoli kreditlar (NPL)ning omillarini, dinamikasini va iqtisodiyotga ta'sirini tahlil qiluvchi empirik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, NPL darajasi va ularning uzoq muddatli yechilmasligi makroiqtisodiy tiklanishga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Anil Ari, Sophia Chen va Lev Ratnovski 2020-yilda olib borgan tahlilda NPL muammolari bank inqirozlari davrida keng tarqalishi va ularning uzoq muddat davomida saqlanib qolishi post-inkrizis davridagi iqtisodiy tiklanishni sekinlashtirishini ta'kidlaydi. Tadqiqot shuningdek, NPL yechimlari mamlakatlar kesimida sezilarli darajada farqlanishini ko'rsatadi.

Muammoli kreditlarni undirishdagi markaziy instrumentlardan biri sifatida Asset Management Companies (AMC) — maxsus aktivlarni boshqarish kompaniyalari — ko'plab mamlakatlar tajribasida qo'llaniladi. World Bank (Cerruti va Neyens) tomonidan ishlab chiqilgan "Public Asset Management Companies: A Toolkit" hamda Xalqaro Valyuta Jamg'armasining (IMF) 2024-yildagi texnik eslatmasida AMClar faoliyatining afzalliklari va xavf-xatarlari batafsil yoritilgan. Ushbu manbalarda qayd etilishicha, AMClar bank balanslaridan buzilgan aktivlarni chiqarib, ularni professional tarzda qayta tiklash yoki sotish orqali banklarni kreditlash faoliyatiga qaytarishi mumkin. Biroq noto'g'ri dizayn, siyosiy aralashuv yoki uzoq muddatli "warehousing" (aktivlarni uzoq vaqt balansda saqlash) kabi xatolar davlat budjetiga og'ir moliyaviy yuk solishi mumkin. Shu sababli, AMClarni joriy etishda aniq qonunchilik bazasi, mustaqil boshqaruv hamda vaqtga bog'langan strategiyalar muhim ahamiyatga ega.

Nazorat va bank nazorati jihatidan Yevropa tajribasi muhim amaliy saboqlar beradi. Yevropa Markaziy Bankining 2017-yildagi NPLlar bo'yicha ko'rsatmalari va 2018-yildagi qo'shimchalarida banklarning NPL strategiyalari, hisob-kitob va ochiqlik talablari, ehtiyot zaxiralari (provisioning) siyosati, forbearance va ketma-ketlikka oid hisobotlar kabi mexanizmlar batafsil belgilangan. OECDning 2021-yilgi hisobotida esa post-COVID davrida NPLlarni hal etish strategiyalarining samaradorligi bank ichidagi qayta restrukturizatsiya, aktivlarni sotish orqali likvidatsiya, yuridik va insolvensiya tizimini mustahkamlash hamda bozor infratuzilmasini rivojlantirish kabi kombinatsiyalarga asoslanishi ko'rsatilgan. Ushbu huquqiy, nazorat va institutsional mexanizmlar uyg'un qo'llanilganda NPLlarni tezroq va samaraliroq hal etish imkonini beradi.

Xalqaro tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, muammoli kreditlarni undirish faqat bitta vosita bilan hal etiladigan jarayon emas. Eng yaxshi natijaga erishish uchun banklarning ichki qayta tuzilishi, huquqiy va insolvency islohotlari, professional "workout" bo'limlarini tashkil etish, bozor asosida AMClar yoki investorlar bilan hamkorlik hamda kuchli nazorat mexanizmlarini uyg'unlashtirish zarur. Shuningdek, erta identifikatsiya va profilaktika choralari — kredit sifatini doimiy monitoring qilish, ehtiyot zaxiralari siyosatini takomillashtirish — uzoq muddatli NPL yukini kamaytirishda muhim rol o'ynaydi.

Xalqaro amaliyotda shakllangan ushbu yondashuvlar O'zbekiston sharoitida ham muammoli kreditlarni samarali undirish va ularning paydo bo'lishini oldini olish bo'yicha strategiyalarni ishlab chiqishda nazariy hamda amaliy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda ma'lumotlar Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (IMF), Jahon banki, Yevropa Markaziy banki hamda O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining yillik hisobotlari asosida to'plandi. Olingan ma'lumotlar statistik va qiyosiy tahlil usullari orqali qayta ishlanib, muammoli kreditlar dinamikasi hamda ularning iqtisodiy barqarorlikka ta'siri empirik jihatdan baholandi.

Tahlil va natijalar

Zamonaviy moliyaviy tizimda tijorat banklarining kredit portfelidagi sifatli aktivlar ulushi ularning moliyaviy barqarorligi va bozordagi ishonchligini belgilovchi muhim omillardan biridir. Ayniqsa, muammoli kreditlar ulushi oshgan sharoitda ularni tezkor, samarali va qonuniy asosda undirish banklar faoliyatini tiklashda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, muammoli kreditlar bilan ishlashda kompleks yondashuv, ilg'or texnologiyalar, yuridik mexanizmlar va institutsional islohotlar muhim ahamiyat kasb etadi. Quyida bir nechta ilg'or xorijiy yondashuvlar tahlil qilinadi.

1. AQSh tajribasi: "Bad bank" modeli va aktivlarni sek'yuritizatsiya qilish. AQShda 2008-yilgi global moliyaviy inqirozdan keyin ko'plab tijorat banklari katta miqdordagi muammoli ipoteka kreditlari va boshqa xavfli aktivlarga ega bo'lib qoldi. Ularni undirish va moliyaviy tizimni tiklash uchun hukumat "Toxic Asset Relief Program" (TARP) dasturini joriy etdi [1].

Mazkur dastur doirasida yomon aktivlar tijorat banklari balansidan maxsus tashkil etilgan "bad bank"lar balansiga o'tkazildi va ular davlat kafolati bilan qayta ishlov berish, sotish yoki sek'yuritizatsiya qilish orqali tiklandi [2]. Ushbu dastur orqali Citigroup, Bank of America va JPMorgan Chase kabi yirik banklar muammoli aktivlarini davlatga sotish yoki "bad bank"lar vositasida balansdan chiqarish imkoniga ega bo'ldi [3].

Natijada, banklar o'z asosiy faoliyatini davom ettirib, likvidlik tanqisligidan chiqib ketdi. 2008-yilgi inqiroz natijasida AQSh moliyaviy sektori jiddiy muammolarga duch kelgan, shuningdek, yirik banklarni saqlab qolish eng asosiy vazifa sifatida belgilangan edi.

TARP dasturi asosida yordam olgan banklar iqtisodiy tizim uchun juda muhim ahamiyatga ega bo'lib, ularning qulashini na AQSh, na jahon moliya tizimi ko'tara olmas edi. 1-jadval ma'lumotlariga ko'ra, Citigroup va Bank of America banklari eng ko'p yordam olgan moliya institutlari hisoblanadi. Bunga sabab ularning moliyaviy aktivlari hajmining juda katta bo'lgani bilan izohlanadi.

Xususan, Citigroup bankining moliyaviy aktivlari 2 trillion AQSh dollaridan oshgan. E'tibor qaratish lozim bo'lgan yana bir jihat — AIG sug'urta kompaniyasi misolidir. Ushbu kompaniya AQSh moliya tizimida muhim o'rin egallagan bo'lib, u CDS (Credit Default Swap) vositalari orqali butun bank tizimi bilan uzviy bog'langan edi (1-jadval).

1-jadval. TARP dasturi doirasida yirik AQSH banklariga ko'rsatilgan yordam[4]

Bank nomi	TARP doirasidagi yordami (AQSH dollar)	Izoh
Citigroup	45 milliard to'g'ridan-to'g'ri injeksiya	Eng ko'p yordam olgan banklardan biri
Bank of America	45 milliard	Merrill Lynch'ni sotib olganidan so'ng inqirozga duch kelgan
JPMorgan Chase	25 milliard	O'z vaqtida Bear Stearns'ni sotib olib, tizimni qutqardi
Wells Fargo	25 milliard	Wachovia bilan qo'shilishi orqali sektorni barqarorlashtirdi
Goldman Sachs	10 milliard	Keyinchalik TARP mablag'larini erta qaytargan
Morgan Stanley	10 milliard	Sek'yuritizatsiyada faol bo'lgan investitsiya banki
AIG	182 milliard (kengaytirilgan yordami)	Sug'urta kompaniyasi bo'lsa ham, bank tizimiga chuqur integratsiyalashgan edi

2. Germaniya tajribasi: Faol restrukturizatsiya siyosati. Germaniyada muammoli kreditlar bilan ishlashda korporativ restrukturizatsiya amaliyoti keng qo'llaniladi [5]. Germaniya bank tizimi muammoli kreditlar bo'yicha sudga murojaat qilishdan avval qarzdorlar bilan kelishuvga ustuvor ahamiyat beradi. Bu jarayon kredit muddatlarini uzaytirish, foiz stavkalarini pasaytirish va qarzdorlikning bir qismini kechirish imkoniyatlarini o'z ichiga oladi [6].

Tijorat banklari qarzidor korxonalar bilan muzokaralar asosida kredit to'lovlari muddatini cho'zish, foiz stavkalarini qayta belgilash yoki qarzning bir qismini kechirish orqali kreditni qaytarish samaradorligini oshiradi. Bunday yondashuv yuridik va iqtisodiy jihatdan "o'rtacha yo'l" hisoblanadi va sudda vaqt yo'qotish hamda aktivlarni zudlik bilan likvidlashtirish bilan bog'liq salbiy oqibatlarining oldini oladi. Banklar kreditni undirishda "yutqaz-chiq" emas, balki kompromissli yondashuvni maqsadga muvofiq deb hisoblaydi. Bu esa sud xarajatlari, aktivlarning arzon narxda sotilishi yoki bankrotlik jarayonidagi yo'qotishlardan qochish imkonini beradi [7].

3. Janubiy Koreya tajribasi: Aktivlarni davlat orqali qayta moliyalashtirish. Janubiy Koreya moliyaviy inqirozdan keyin KAMCO (Korea Asset Management Corporation) nomli davlat kompaniyasini tashkil etib, muammoli kreditlarni davlat darajasida boshqarishga o'tgan. Tijorat banklari o'z balansidagi qaytmas kreditlarni KAMCO'ga sotadi, u esa ularni boshqa investorlar, sug'urta kompaniyalari yoki bozor orqali realizatsiya qiladi. Bu tizim O'zbekistonga ham xos bo'lgan "bad bank" modelining davlat shaklidagi muqobili bo'lib, banklarni "yomon aktivlar" bosimidan ozod etish orqali ularning kreditlash salohiyatini oshiradi.

4. Hindiston tajribasi: Sudgacha vositalar va "Insolvency and Bankruptcy Code" (IBC). Hindistonda muammoli kreditlar soni 2016-yilda rekord darajada oshgach, hukumat IBC (Insolvency and Bankruptcy Code) ni qabul qildi. Ushbu huquqiy tizim orqali kreditni undirish bo'yicha sudgacha jarayonlar qisqartirildi, qarzidorlik ishlari maxsus moliyaviy sudlar (NCLT) orqali tezkor ko'rib chiqila boshlandi. Bu esa tijorat banklariga moliyaviy masalalarni yillar davomida cho'zmasdan hal qilish imkonini berdi. Shu bilan birga, Hindistonda kreditlar bo'yicha shaxsiy mas'uliyat va kompaniya direktorlarining shaxsiy javobgarligi kuchaytirildi.

5. Singapur va Skandinaviya tajribasi: Raqamli monitoring va mijozga yondashuv. Skandinaviya mamlakatlarida muammoli kreditlar ulushi 2 foizdan kam. Bunga sabab — kredit ajratishda ortiqcha ehtiyotkorlik, qarzorning moliyaviy modeli asosida baholash, to'lov madaniyatining yuqoriligi hamda banklar bilan mijoz o'rtasidagi ochiq-oshkora munosabatlardir. Ayniqsa, Singapur va Norvegiyada sun'iy intellekt asosidagi monitoring tizimlari yordamida mijozning moliyaviy salohiyati real vaqt rejimida baholanadi va xavfli tendensiyalar aniqlansa, kredit restrukturizatsiya qilinadi.

Xorij tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, muammoli kreditlarni undirishda integratsiyalashgan yondashuvlar — yuridik asoslar, davlat yordami, sudgacha mexanizmlar, kredit tarixining ochiqligi, raqamli texnologiyalar va mijoz bilan muloqot madaniyati — muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston sharoitida ushbu yondashuvlarni lokal shartlarga moslashtirib joriy etish, xususan "bad bank" modeli, davlat kafolati asosida qayta moliyalashtirish, mediatsiya institutlari va axborot byurolari faoliyatini kengaytirish muammoli kreditlar bilan kurashishda muhim qadam bo'lishi mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlash jarayoni har bir mamlakatda o'ziga xos institutsional va iqtisodiy model asosida shakllangan bo'lsa-da, global miqyosda bu sohada qo'llanilayotgan mexanizmlar tahlili bank tizimi uchun universal yondashuvlarni aniqlash imkonini beradi. Xususan, rivojlangan davlatlarda kreditlar bo'yicha tavakkalchilikni kamaytirish, to'lov intizomini oshirish va undirish samaradorligini ta'minlash borasida bir necha ilg'or tizimlar shakllangan [8]. Ushbu yondashuvlar O'zbekiston uchun ham muhim amaliy va konseptual asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Mazkur mexanizmlarning O'zbekiston sharoitiga mos variantlarini ishlab chiqish nafaqat kredit bozorining barqarorligini, balki butun moliyaviy tizimning sog'lom rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. United States Department of the Treasury. TARP Monthly Report to Congress. – Washington: U.S. Government, 2009. – URL: <https://home.treasury.gov>
2. Baily M.N., Litan R.E., Johnson M.S. The Origins of the Financial Crisis. – Washington: Brookings Institution, 2008. – 28 p.
3. Baily M.N., Litan R.E., Johnson M.S. The Origins of the Financial Crisis. – Washington: Brookings Institution, 2008. – 28 p.
4. Acharya V.V., Richardson M. Restoring Financial Stability: How to Repair a Failed System. – Hoboken: Wiley Finance, 2009. – 528 p.
5. Korostelyova M. Banking Systems in the CIS. – Palgrave Macmillan, 2012. – 240 p.
6. Bundesverband deutscher Banken. Restrukturierung von Unternehmensfinanzierungen: Erfahrungen und Handlungsempfehlungen. – Berlin: BdB Verlag, 2019. – 42 s.
7. Laryea T. Approaches to Corporate Debt Restructuring in the Wake of Financial Crisis s. – IMF Staff Position Note, 2010, SPN/10/02. – <https://www.imf.org>
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-5065-son qarori, 2021-yil 24-iyun.

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100